

Hizkuntza-ekologiaren diskurtsoaren onurak eta zailtasunak¹

MAHAI-INGURUA¹

Belen Uranga (Koord.)²

Soziolinguistika Klusterra

b.uranga@soziolinguistika.org

Sarrera-data: 2011-12-11 | Onartze-data: 2011-12-22

Laburpena. Soziolinguistika Klusterrak antolatutako Hizkuntza-ekologia; teoriatik praktikara EHUko ikastaroan egin zen ondoren dakargun mahai-ingurua. Bertan bildu ziren Iñaki Martínez de Luna eta Jon Sarasua soziologo eta irakasleak eta Patxi Baztarrika euskara teknikaria eta Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikako Sailburuordea, Belen Uranga Soziolinguistika Klusterreko teknikariaren koordinazioarekin. Hizkuntza-ekologiaren onurak eta zailtasunak aztertu ziren alderdi teoriotik abiatuz, arrazoibideak sendotzen dituelako; diskurtso ekologikoaren aurka azaltzea zaila den arren, balio etikoak aplikatzeak konpromisozko hautuak eskatzen dituela azpimarratu zen. Ikuspegi ekologikoarekin zorrotz jokatzu gero, konkrezio-mailan zailtasunak dituen arren orain arteko bereizketa gaindiezinen arteko zubiak eraikitze moduko testuinguru bat eskaintzen duela azpimarratu zen. • **Hitz-gakoak:** *iraunkortasuna, etika, hizkuntza-ekosistema, hizkuntza-ekologia, bizikidetzeta.*

Abstract. Benefits and difficulties of the language ecology discourse. Roundtable discussion. This deals with the roundtable discussion held after the UPV/EHU-University of the Basque Country course on *Language ecology; from theory to practice* and organised by the Sociolinguistics Cluster. The participants were Iñaki Martínez de Luna and Jon Sarasua, both sociologists and teachers, and Patxi Baztarrika, a Basque-language specialist and Deputy Minister for Language Planning of the Government of the Basque Autonomous Community. It was chaired by Belen Uranga, a specialist of the Sociolinguistics Cluster. The benefits and difficulties of language ecology were examined starting from a theoretical perspective, because they consolidate the arguments. It was highlighted that, although it is difficult to come out against ecological discourse, the application of ethical values calls for committed choices. Sticking strictly to an ecological perspective despite the difficulties on the level of specifics, it was stressed that a context sufficient for building bridges between the insurmountable distinctions existing so far is being offered. • **Key words:** *sustainability, ethics, language eco-system, language ecology, co-existence.*

OSARRERA GISA

BELEN URANGA. Hizkuntza-ekologiaren diskurtsoaren inguruan hitz egiteko antolatutako dugu honako mahai-ingurua. Bertan bildu ditugu azken urteetan Euskal Herrian zeresan handia izan duten hiru aditu. Bakoitzak gaiaren hertz bati lotu ohi izan zaio, eta horregatik uste dugu hertz horietatik tiraka ikuspegi zabala elkarlotzeko moduan izango garela.

Alde batetik, **Iñaki Martínez de Luna** gonbidatu dugu. Bera soziologoa da, Euskal Herriko Unibertsitatean irakasle eta Eusko Jaurlaritzaren Prospekzio Soziologikoen Kabineteko ikerlaria. Aipatuko nuke gainera Soziolinguistikako Klusterreko lehen lehendakaria ere izan dela.

Jon Sarasua ere mahai honetara bildu da; bera soziologian lizenziatua, informazio zientzietan doktorea eta Mondragon Unibertsitateko HUBEZI fakultatean irakasle da. LANKI kooperatibagintzari buruzko ikertegiaren zuzendari izan da eta GARABIDE Elkarteko sortzaile eta sustatzaile nagusi ere bada.

Hirugarren gonbidatua **Patxi Bazterrika** da, euskara teknikaria gaur egun Andoaingo Udalean eta Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikako Sailburuordea 2005 eta 2009 urte bitartean.

Elkarrizketari hasiera emateko esango genuke hizkuntza-ekologiak baduela teoriatik, etikatik eta praktikatik. Iruditzen bazaizue sarrera moduan planteatu nahi nizueke zuen iritziz zein izan den hizkuntza-ekologiak teoriaren aldetik ekarri duen berrikuntza. Ez genuke teoriarik gehiegi sakontzerik nahi, mahai honen helburua teoriatik praktikara heltzea delako, baina horren inguruko ikuspegitxo bat ematea ez legoke gaizki.

IÑAKI MARTÍNEZ DE LUNA. Teoria dela-eta ez naiz luzatuko, baina kontzeptu abstraktuetan aipamenik egiteak merezi du. Non kokatu hizkuntzen ekologia? Zientziaren garapeneko hasierako oinarritzko planteamendua paradigma positibista izan zen. Bere aztergaiak, oro har, kanpoko objektu bezala hartu behar ziren, ustez, neutraltasunez eta distantziarekin aztertzeko. Eredua natur zientzietakoa zen, jakina.

Gero, giza eta gizarte-zientzietan garatzen joan zirenean beste ikuspuntu batzuk agertu ziren. Hau da, alde batetik, paradigma positibistaren neutraltasuna, aztergai den objektuarekiko hoztasuna eta distantzia zalantzan jarri ziren, baina horri gehitu zitzaion giza eta gizarte-zientzietan oso inportantea den aztergai horren inguruko usteak, esanahiak, irudikapenak. Bigarren pauso horrek kontuan hartzen zuen dimentsio subjektibo bat, aurrekoak ez bezala. Paradigma positibistan objektibotasun hutsean geratu nahi zuten baina hizkuntzak, denok dakigun be-

**Hori da
hizkuntzen
ekologiarekin
gertatzen dena;
hizkuntzen
egoera,
bilakaera,
Darwinismo
linguistikoa eta
hizkuntzen
liberalismoa,
besteak beste,
modu kritikoan
aztertzen eta
ulertzen saiatzen
da.**

zala, ez dira kontu hotza, hizkuntzak komunikazio-tresna huts modura defendatzen dutenek dioten bezala. Ikuspegi hori gainditutzat jo deza-kegu gaur egun, bai hizkuntza-ekologiaren diskurtsoan, eta baita bestela ere. Funtzio komunikatibo horrekin batera hizkuntzak baditu beste hainbat funtzio sinboliko edo identitatearekin lotutakoak.

Baina beste pausu bat gehiago badago hor, izan ere, hizkuntzen ekologiaren planteamenduan tradizio eta ikuspegi dialektiko kritikoa dago, ez bakarrik aztergai dugun horrek dimentsio subjektiboa eta objektiboa dituelako, baizik eta, aldi berean, aztergaiaren inguruan hainbat balio badaudela ere esaten duelako.

Kontua da hitz egiten duen edonork bere posizio propiotik egiten duela, hizketa-gai den hizkuntzaren arabera, dagoen egoeraren arabera, bere ikuspegiaren eta balioen arabera horrela agertuko dela. Horregatik, zientziaren ikuspegitik ere, balioak mahai-gainean jarri behar dira.

Hori da hizkuntzen ekologiarekin gertatzen dena; hizkuntzen egoera, bilakaera, Darwinismo linguistikoa eta hizkuntzen liberalismoa, besteak beste, modu kritikoan aztertzen eta ulertzen saiatzen da, joera edo dinamika horiei erantzun bat emateko. Kontua da, jadanik ez dela nahikoa aztertzea, aztertzeaz gain ekin ere, ekin behar dela gai horren egoeran eragiteko asmoarekin. Beraz, ikuspuntu teorikotik planteamendu berritzaileen artean kokatu behar dugu hizkuntza-ekologia.

JON SARASUA. Nik uste dut azalpen ederra dela hori. Hizkuntza-ekologiak duen ekarpen garrantzizkoenetakoa da, hain zuzen, balioen hautu bat duela barnean, balioen hautu batetik abiatutako jakintza-begiratu bat dela.

PATXI BAZTARRIKA. Ildo horretatik aipamen bat egingo nuke. Hizkuntza hegemonikoek edota hizkuntza bati hegemonia eman dioten botereek eta automatikoki beste hizkuntza batzuk gutxietsi egiten dituztenek egiten duten diskurtsoa “normaltasunaren” diskurtsoa da. Alegia, badirudi hiztun bakoitzak, hizkuntza jokabideen inguruan duen iritzia, iritzi xaloa dela, baldintzatu gabea dela. Aldiz, badakigu hori ez dela horrela. Urteetan zehar mila arrazoiengatik, zenbaitek hizkuntza batzuei indarra eman diete, beste batzuei kenduz, eta gertatu da hizkuntza gutxituko hiztunek ere ia-ia normaltzat hartu dituztela hizkuntza txikien edo txikiagotuen ustezko gabezia horiek.

Horri aurre egiteko normalean erabili izan diren diskurtsoak, diskurtso identitarioak eta arrazoi ideologikoetan eta politikoetan oinarritutakoak izan dira. Badira diskurtso gehiago ere, esate baterako, prag-

matikaren diskurtsoa, hau da, hizkuntzaren balio instrumentalean oinarritzen dena, eta bada hizkuntza-eskubideei buruzko diskurtsoa, eta abar.

Esan bezala, hegemonismo horri aurre egiteko erabili dugun diskurtsoa, batez ere, ideologian edo, nahiago baldin bada, proiektu politiko jakin batzuetan oinarritzen den diskurtsoa izan da. Eta horrek proiektu politiko horiekin bat datozenak biltzeko balio izan du, baina, jakina, proiektu politiko horiekin bat ez datozenak ez. Alderantziz, uxatzeko kinkan jartzen ditu.

Nire iritziz, hizkuntza-ekologiaren diskurtsoak indargune garrantzizko bat du, abiapuntuan ez baitu proiektu politiko jakin batekin lotura, baizik eta hizkuntza-aniztasunaren defentsarekin, eta horren defentsari ematen zaion balio etikoarekin.

Alegia, gure hizkuntzen defentsa errazagoa izango da gizakiak berezkoa duen aniztasunaren baitan planteatzen badugu, ez delako zuzenean beste hizkuntza batzuen kontrako planteamendua izango, edo komunikaziorako hizkuntza nagusiagoen kontra, baizik eta interkomunikaziorako aukera guztiak irekita uzten dituen. Horregatik da zaila diskurtso horren kontra egotea.

Alegia, zergatik izango da aniztasuna kaltegarria hizkuntza-arloan beste guztietan ona baldin bada? Hala dionak esplikatu beharko du. Arrazoitu dezake esanez horrenbeste hizkuntzekin ez dugula elkar ulertzen. Baina ez da horrela. Ez dago problemarik elkar ulertuko dugun mundu-mailako hizkuntza edo hizkuntzak egon daitezten, ez dugu horiek ezabatu behar direnik esaten. Beraz, nola defenditzen da bakartasuna/uniformitatea? Defenditzekotan hegemonismoaren diskurtsoarekin izango da. Horrela, ordea, gizakiak bereak dituen —eta bere identitatearekin lotuta dauden— hizkuntza batzuk ezabatzen dituen diskurtso bezala agertuko da, pertsonen eskubide batzuk ezabatzen dituen diskurtso gisa alegia. Kontraesan hori agerian jartzen duenez, beraz, oso ona da hizkuntza-ekologiaren diskurtsoa.

Bestalde, testuinguruaren gaia da kontuan hartu beharrekoa. Hizkuntzen kontuan hitzunak jarri behar dira derrigorrez erdigunean, hitzun-komunitateak. Hori da inportanteena eta jakin behar da testuinguru horretan faktore ekonomiko, politiko, demokratiko, sozial eta historikoen parte hartzen dutela.

BELÉN URANGA. Balioez hitz egiten ari garelarik, baditut kezka batzuk aniztasunaren berezko balioaren printzipioarekin. Uste dut hizkuntza gutxitutako hitzuneak badugula, oro har, horren berri eta kontzientzia bat, baina beldur naiz hizkuntza gutxituak garatzeko diskurtso

**Baina hizkuntza-
ekologiaren
hainbat
planteamendu
koherentetara
joaterakoan, hau
da habitatak,
gutxieneko
baldintzak eta
hegemonia-
guneak
planteatzerakoan
ohartu behar
dugu terreno
politiko minatu
batean sartzen
garela.**

sendoago bat ez ote den beharko benetan eraginkorra izan dadin, ez ote den, bestela, diskurtso *naif* xamar modura geratuko. Arrisku bat ikusten diot oso azalekoa-edo ez ote den geratuko.

JON SARASUA. Hizkuntzen planteamendu ekologiko batek gaia beste plano batera eramaten du eta proiektu politiko antagonikoen lubaki horietan sortzen ditu zubi batzuk. Uste dut hori aprobeixatu behar dugula eta horretarako garaia dela, aipaturiko hizkuntzari buruzko diskurtso politikoen antagonismoa gainditzetik ez baita lortu.

Iruditzen zait hizkuntza-ekologiaren paradigmatik indarra eta etorkizuna baduela hainbat hesi gainditzeko. Baina uste dut badituela muga batzuk ere; ez da diskurtso *naif* bat egin behar, ez. Alderdi etikoan gauden artean zaila da diskurtsoaren aurka egotea, baina hizkuntza-ekologiaren hainbat planteamendu koherentetara joaterakoan, hau da *habitatak*, *gutxieneko baldintzak* eta *hegemonia-guneak* planteatzerakoan ohartu behar dugu *terreno politiko minatu* batean sartzen garela. Eta hizkuntzen gaia politikoa da.

Politikoa, politika *polis*-a pentsatzea den aldetik. Ez da ahantzi behar hemen dugun *polis* honetako gairik arantzatsuenetako bat hizkuntzen kudeaketa dela. Badirudi puntu bateraino hizkuntza-ekologiak itzuri egin diezaiokeela proiektu politikoen planteamendu politikoen antagonismoari —eta hori aprobeixatu eta garatu behar dugu—, baina ezin da ahaztu hizkuntza-politika politikaren erdigunean kokatzen den gai oso bero eta konplexua dela.

Antagonismo politikoei ikustarazi behar diegu hizkuntza-ekologia beraien hizkuntzen planteamenduak baino harago doala, sakonagoa dela, eta denei planteatzen dizkigula hainbat gauza, politikaren zentzu zabalenean.

IÑAKI MARTÍNEZ DE LUNA. Hizkuntzen ekologiaren diskurtsoak abertzaletasunaren mugak gainditzeko balio duela aipatzen dugunean, aldi berean, oso garbi eduki behar dugu abertzaletasunean oinarritutako diskurtsoak balio duela oraindik ere; balio izan du eta balioko duela. Eta gainera ez dira kontrajarri behar, arriskua hor legoke. Badakit ez duzuela horrela aipatu baina baliteke batzuen aldetik horrela ulertu nahi izatea eta ez, nik esaten dut bi hankarekin —bi diskurtsorekin— hobeto ibiltzen dela diskurtsoa bakar batekin baino. Eta gainera hanka bakar batekin, hau da, abertzaletasunean oinarritutako euskararen aldeetako diskurtsoarekin bakarrik ibilita iristen ez garen lekutaraino bigarren hanka horrekin iristen bagara askoz hobeto.

Bestalde, diskurtso *naif*-a dela-eta, ni bat nator zalantzarekin eta Jonnek esandakoarekin. Diskurtso filosofiko gehientsuenak bezala, txukunak, politak, ondo landuak eta borobilak dira, baina praktikara iristerakoan zailtasunak sortzen dira. Esaten den moduan *paperak dena soportatzen du*, ezta? Hizkuntza-ekologiaren diskurtsoa txukuna eta atsegina da; ez da erasokorra, beraz, onargarria da. Baina, aldi berean, ahula izan daiteke. Hori aitortzen dut eta nik uste dut kontuan hartu beharreko ikuspuntua dela. Baina badu balio bat hala ere. Ahula izan arren, euskararen defentsaren kontrako diskurtsoari aurre egiteko balio du, agian ez euskara bera zabaltzeko eta bultzatzeko, baina bai hizkuntza gutxituen kontrako erasoak edo planteamenduak geldiarazteko.

Beste puntu bat gehituko nizueke gaiarekin jarraitzeko. Ahulezia horri esker gaur egun historiaren haizea alde dugu. Batetik, ekologiaren irudia oso zabalduta dago, oso onartua dago —teorian behintzat—. Gero praktikan birziklatzen dute birziklatzen dutenek, ez denek; kotxea erabiltzen dugu behar ez diren egoeretan ere bai, eta abar. Baina diskurtso hori ondo ikusia dago. Ez da planteamendu abstraktu, ilun eta korapilatsua; ez; simplea, erraza eta hurbilekoa da. Eta hori gure alde dago. Gainera, maila aplikatuan globalizazioa dugu. Eta globalizazioak hizkuntzak eskatzen ditu, ez estatu etnozida baten hizkuntza bakarra, baizik eta hainbat hizkuntza. Eta hori unibertsitatean ikusten dugu, oporraldietan, fabriketan, lantegietan, eta abar. Beraz, dimentsio pragmatiko aplikatu horrek ere badu indarra hizkuntza-ekologiaren maila aplikatuan, egunerokotasunean gauzatzeko. Ezinbestez hizkuntzak behar ditugu, eta, horren haririk esan daiteke ezin dugula gure hizkuntza propioa kanpoan utzi.

PATXI BAZTARRIKA. Hemen entzundakoeekin bat etorrita hasiko naiz Iñakik aipatutako zerbaiti ñabardurak eginez. Esango nuke nik ere abertzaletasunaren diskurtsoak balio duela euskararekiko atxikimendua sendotzeko. Jakina da abertzaletasunaren konpromisoagatik izan ez balitz hainbat hamarkadatan —abertzaletasuna oro har hartuta—, nekez egongo ginatekeela gaur gauden lekuan euskarari dagokionez.

Ez dut uste hori abertzale batek bere etxearen mesedean egiten duen balorazio politiko bat denik, baizik eta begi-bistako konstatazio bat. Abertzaletasunak ematen dio balio sinbolikoa eta politikoa, ezagutza bera indartzeko balio duten balioak. Baina, aldi berean, abertzale batek modu autokritikoan onartu beharko luke abertzaletasunak euskararekiko berotasun identitarioa erakutsi duen denbora berean, aldiz, erabilerari dagokionez epelkeriaz jokatu duela askotan, eta, akaso, hobe litzatekeela erabileran epelkeriaz baino gehiago berotasunez egingo balu.

Ematen du hezkuntza eta hedabideak euskaratuz gero ikastea eta erabiltzea etorriko dela. Baina hor motibazioaren, ezagutzaren eta erabileraren faktoreak askoz gehiago dira. XXI. mendean gurea bezalako hizkuntza-komunitate bat aurrera ateratzeko askoz ere aldagai gehiago hartu behar dira kontutan.

Behin hori esanda, aipatu behar da abertzaletasunak jende bat motibatzen duela, baina ez guztiak. Hizkuntza-ekologiaren diskurtsoaren onura handi bat hor ikusten dut. Oso bateratzailea ikusten baitut Iñakik esan duen ildotik. Hizkuntza-eskubideen diskurtsoarentzat ere aterpe egokia da. Arriskuak aipatzerakoan, hala ere, bat nator Jonek esandakoarekin, alegia, gutxieneko batzuk behar direla. Analogiak eta paralelismoak kontuan hartu gabe ere, hizkuntz ekologiaren teoriak pertsonaren dimentsioa hartzen du kontuan, eta dimentsio etikoa. Legitimazioaren auzia dugu hemen aurrez aurre. Analogiak eginez, galtzearen dagoen igel bati ez zaio galdetzen ea bizirik iraun nahi duen; biodibertsitatearen intereserako badakigu bizirik iraun dezan ekin behar zaiola. Hizkuntzari dagokionez, ordea, badago nori galdetu: denok dakigu hiztunek ez baldin badiote eutsi nahi, jai duela hizkuntzak.

Hiztunen komunitateari galdetu behar zaio hizkuntza biziberritzeko proiektuarekin inplikatu nahi duen. Eta baiezkotan baldin badago, esan behar zaio zer den aurrera ateratzeko gutxienez egin behar dena, izan ere, neurri zehatzak jartzen ez badira jakin behar du ez dela aurrera aterako.

Gutxieneko horiei dagokionez oso paradigmatikoa da euskararen kasua, oso lurralde txiki batean azkeneko hogeita hamar urteetan oso bilakaera diferenteak gertatu direlako. Nafarroara, Iparraldera edo Euskal Autonomi Erkidegora begiratuta bilakaera diferenteak ikusten dira. Jakina, horietan faktore askok eragiten dute, bai marko legalak, bai hizkuntza-plangintzak- eta politikak, eta, nola ez, herritarren atxikimenduak. Beraz, besteak beste horiek guztiak badira hizkuntza-aniztasunari eusteko faktore eraginkorrenak, jakin eta azaldu behar da zer den egin beharreko gutxienekoa. Eta hori da adostu beharko dena. Hala izan ezean, planteamendua ahula izango da.

Hemen adibidez orain dela 25 urte pentsatzen genuen hezkuntza-sistema euskaldunduta euskararen biziberritzea konponduta zegoela; uste genuen —eta oraindik ere zenbait entzunda askotan badirudi hala uste dugula— ikasle guztiak D ereduan jartzen baldin bagenituen, euskaldun peto-petoak aterako zirela. Eta ez da horrela. Izan ere, beste aldagai batzuk ere eragiten dute, eta askotan nahi dugunaren, esaten dugunaren eta egiten dugunaren artean alde handia egoten da. Honetan ere horrelako zerbait gerta dakiguke, hau da, geure inplikazioa norainokoa izan behar den jakitea ona da, baina kontziente izan behar dugu inplikazio-maila praktikoa horren arabera egingo dugula aurrera.

JON SARASUA. Hiru puntutxo aipatuko nituzke hemen. Bata, nik ulertu izan dudana bezala, hizkuntza-ekologiaren planteamendua ez da

batere *naif*-a. Egin liteke erabilera inozo bat, baino etika batetik abiatzen den jakintza-gorputz eragile bat den aldetik planteamendu exigentea da, baita politikoki onartzeko zaila eta konplexua ere.

Bigarrena: begiratu ekosistemikoak eman diguna ez da hain sinplea. Ematen du hezkuntza eta hedabideak euskaratuz gero ikastea eta erabiltzea etorriko dela. Baina hor motibazioaren, ezagutzaren eta erabileraren faktoreak askoz gehiago dira. XXI. mendean gurea bezalako hizkuntza-komunitate bat aurrera ateratzeko askoz ere aldagai gehiago hartu behar dira kontutan. Uste dut hegemonia-guneak sortu beharko ditugula, eta hizkuntza-ekosistema aurrera ateratzeak ahalegin pertsonal eta politiko handiagoa eskatzen duela. Hau apustu sendoagoa da zentzu guztietatik begiratuta. Horregatik, kezka daukat ez ote dugun pisu gehiegi jartzen jendearen balizko atxikimendu, gogo edo erabilera-faltan.

Badakit azken urteetan sektore batzuk asko azpimarratu dutela atxikimenduaren gai hori, baina iruditzen zait ez dugula behar bezala gestionatu. Holako sentimendu bat gizarteratu da bai erdaldunen aurrean eta baita euskaldunen aurrean ere, neurri batean egindakoa zalantzan jartzen duena. Honelako mezua helarazi da: *Ahalegin oso handia egiten ari dira instituzioak, aukerak eskainiz, inbertsioak eginez, baina gero jendeak ez du erabili nahi*. Kontuz mezu horrekin! Batetik, nire ustez sakon-sakon ez da egia. Alderantziz, uste dut euskararen komunitateak 50 urte hauetan egin duen berreskurapen partzial honek bizi-indar eta izateko borondate itzela erakutsi duela, hau da, nahimen eta energia sozial eta pertsonal handia dagoela martxan hizkuntzari eusteko. Beste kontu bat da nahimen hori erreproduzitzeko bideak nola ari diren eboluzionatzen.

Hemen gauden guztiok badakigu euskaldun koherente eta kompetente izateak egunerokotasunean zer eskatzen duen. Eta iruditzen zait hemen, erabilerarekiko atxikimendua kondizio soziolinguistiko hauek eskainiko luketena baino handiagoa dela. Txillardegik ere egin zuen behin kalkulu matematiko bat herri batean zer-nolako erabilera egon daitekeen talde euskalduna gutxiengoa denean. Horregatik, ez zait bidezkoa iruditzen mezu hori zabaltzea. Txepetx oinarri hartuta, adibidez, erabilera ezin da horrela aztertu, erabilera motibazioa eta ezagutza elkar elikatzen dituen bukle bat delako.

PATXI BAZTARRIKA. Asko pozten naiz gai hau Jonek planteatu duen moduan planteatu izanaz. Nik ere ez dut uste euskararekiko herritarren atxikimendua baxua denik; ez da erraza munduan gurea bezalako hizkuntza bati dagokionez tamaina honetako atxikimendua mantendu duen kasurik aurkitzea. Baina paradoxikoa da erabileraren ditxosozko

**Hizkuntza-
ekologiaren
planteamendua
aldaketa kultural
baten baitan
kokatu behar da.
Horregatik da
exigentea.
Aldaketa zailik
bada kulturaren,
herri kulturaren,
izaeran,
aldartearen eta
maila
horretakoetan
dira benetan
zailak, baita
enpresetan eta
erakundeetan
ere.**

kontu honekin gertatzen dena, nola erabiltzen den gauza bat eta kontrakoa justifikatzeko. Batzuek esaten dute ezagutza-maila izugarri igotzen ari dela baina erabilera jaitsi egin dela, edo oso gutxi igo; eta, beraz, diru gehiegi xahutzen dela gero hiztunok ez erabiltzeko. Hori —kuriosoa da— gaztelaniaz esaten da.

Horren ondoan bada beste analisi bat, paradoxikoki beste muturrera joaten dena esanez, ezagutza gora doala, bai, baina erabilera ez dela neurri berean igotzen, beraz, gaizki goazela, eta hizkuntza politika oker edo ahularen lekukoa dela hori. Hau euskaraz esaten da, ez erdaraz. Bi planteamendu kontrajarri horien aurrean uste dut komeni dela zorrotasun pixka batekin ezagutzaren eta erabileraren datuak aztertzea, gauza batzuk nahiko objektiboak direlako. Esate baterako, erabilera jaitsi dela ez da egia, handitu egin baita, gazteenen artean bikoiztu. Erabilera eza-
gutza baino gutxiago igo dela egia da, baina baita ere egia da erabilera ezin dela ezagutzaren neurri berean hazi. Erabileran, ezagutzak eta motibazioak ez ezik, beste faktore batzuk ere eragiten dute, hala nola, kontzentrazio demolinguistikoak, ohiturak, harreman-sareak, hizkuntza-gaitasunak, atxikimenduak, eta abar.

Horrenbestez, kontu handiz egin beharko lirateke bi diskurtso eta balorazio kontrajarri horiek, bata zein bestea, zeren eta erabilera ezin baldin bada ezagutzaren neurri berean handitu ez dezagun planteatu bien arteko alde bere horretan eta besterik gabe hizkuntza-plangintzaren balioespina egiteko neurgailu modura. Zeren, horrela, porrota sinatzen ari gara lasterketara irten aurretik.

Hori esanda, litekeena da norbaitek esatea primeran gaudela pentsatzen dudala. Ez, ez da horrela. Arriskuak baditugu, gainera ez bakarrik aipatzen ari garen ezagutzaren eta erabileraren arteko tartearen gorabehera horretan. Eta aipatu beharrekoak dira, baina agoniatan edo alderantzizko autokonplazentzian erori gabe.

BELEN URANGA. Iruditzen zait euskal hiztun-komunitatearen praktiketarako argudiaketa sendotzeko onura handiak dituela teoriak, adibidez, euskararen alde hartu beharreko neurriak berdintasunaren ize-nean har daitezkeela esaterakoan, batez ere euskal hiztunen aldetik. Baina hizkuntza hegemonikoetako hiztunengan eragiteko, ba ote du sendotzeko aukerarik?

IÑAKI MARTÍNEZ DE LUNA. Arazoa izango da, hain zuzen, hizkuntzen ekologiaren diskurtsoa soilik euskaltzaleengan gelditzen bada. Izan ere, horrela gu izan beharko gara malguak, besteen desioak bete

edo interesak onartzeko prest gaudenak. Hor arrisku handia ikusten dut. Alde horretatik, ahalegin pedagogiko bat egin behar da jendearekin. Edo lortzen dugu hizkuntzen planteamendua beste parametro batzuetan kokatzea gizarte-mailan, edo bestela jai dugu. Azken finean malguak, irekiak eta borondate onekoak euskararen alde egiten dugunak orain ere bagara. Beraz, hizkuntza-ekologia euskaldunon jendartetik harago joaten ez bada hobeto litzateke betiko planteamenduari eustea, horretan behintzat, defentsarako eta erasorako aukera dugulako. Aldiz, beste horretan biluzik geratzen gara.

Hizkuntza-ekologiaren planteamendua aldaketa kultural baten baitan kokatu behar da. Horregatik da exigentea. Aldaketa zailik bada kultura, herri kultura, izaeran, aldarlean eta maila horretakoetan dira benetan zailak, baita enpresetan eta erakundeetan ere. Nire ustez, gehiago zabal batek hizkuntzen inguruko konfrontazioko planteamendua apurtzen du edo jai dugu.

Aldaketa horrek beste planteamendu bat eskatzen du *praxi* politikoan, interbentzioan. Hizkuntzen ekologiaren planteamenduak eskatzen du diferentea den hori ere ulertzea, onartzea; diferentea izateko esku-bidea onartzea, elkarrekiko konpromisoa hartzea. Planteamendu horretatik abiatuta, bion interesak kontrajarriak baldin badira, nola egingo da aurrera interes horien arteko oreka-puntu bat bilatzeko? Burura datorkit Txilardegitik Bat Soziolinguistikako aldizkarian aspaldi idatzi zuena Finlandiari buruz. XX. mendearen lehenengo hamarkadetan bi urteko hizkuntza-gerra bat egon zen han, suomiera eta suedieraren arteko gatazka jatorri zuena. Gerra-amaiera hainbat neurri hartuta bideratu zuten. Zenbaterainoko hiztun-ehunekoa herri honetan halako neurriak hartu zituzten. Baina horretara heltzeko beste kultura bat behar da, gobernazio-modu berri baten filosofian oinarritutakoa, eta, horretan, eragile guztiek, interes-gune guztiek, kartak mahai-gainean jarri behar dituzte norberaren interesak agerian utzita.

JON SARASUA. Hizkuntza-ekologia bere etika eta bere jakintzarekin adar asko dituen zerbait da. Errealitatearen aurrean erreberentzia eta zaintzaren etika batetik abiatzen da, eta etika horretatik jakintza bat produzitzen da. Aldi berean, ekoizten duen jakintza horrek adar asko ditu planteamendu ekologiko batetik; ekosistemak aztertzen direnean edota anfibioen bizitza-baldintzak aztertzen direnean ekologia oso gauza zehatzetara doan bezala, hizkuntzen ekologia konexioan egon daiteke jakintza-adar txikienekin. Nik bizitza-baldintza horien azterketan eta horien arrazoibidean etengabe sakontzen ari den jakintza bezala hartzen

Galdera honakoa da: zertan datza euskaldun izatea XXI. mendean? Hitz kopuru bat hartzea? Horregatik, hizkuntza-ekologiaren etika eta jakintza honek hezkuntza-prozesu askotarikoei begira lan asko du egiteko.

dut, ez gorputz etiko batekin planteamendu orokor gutxi batzuk dituen jakintza-gorputz bat bezala.

Gainera, jakintza-bide horrek argitu ditzake euskararen gizarte-mugimenduaren eta gizarte-erakundeen estrategiak, eta hemengo erakunde publikoen politikak. Aldi berean argitzera dator gizarte honetako euskaratik urrundutako sektoreekiko elkarrizketa eta hainbat hizkuntza-planteamenduen kontrako sektoreekiko debateen solbentzia. Hau da, nik uste dut praktikarako jakintza bat dela. Zentzu horretan aipatzen dut etika, ezagutza eta praktika.

Azpimarratzekoa iruditzen zait hizkuntza-ekologiak momentu honetan hezkuntzari begira potentzial handia duela eta ez garela hori lantzen ari. Uste dut adar asko izan ditzakeela, baina hezkuntza-prozesuan gai honekin egin dezakeguna funtsezkoa da. Zentzu horretan uste dut urte batzuk alferrik galdu ditugula. Unibertsitate irakasleok ikusten dugu nola datozen ikasleak. Harrigarria da ikustea adibidez ikastolen mugimenduko eskola batean ibili den 18 urteko gazteak hizkuntzaren kudeaketan ez duela oinarrizko tresnarik, euskaldun izatearen ikuspegitik, arrazoibide serio xamar bat emateko.

Harrigarria egiten zait nola gure kurrikulunean ez dugun txertatu, beste mila gai txertatzen diren bezala, hizkuntzen arteko ukipenaren eta dinamiken gaia, jakinda, norbere errealitate pertsonala ulertzeko ezinbestekoa dela eta, zer esanik ez, gure gizarte-errealitateko puntu beroenetakoa dela.

Iruditzen zait gure eskola eta ikastoletan gai honi heltzeko garaia heldu dela. Eta baita, hezkuntza formaletik kanpo, gazteen formazio soziopolitikoaren inguruan. Uste dut belaunaldi berrien berpolitizazio batean pentsatzen hasi beharra dagoela. Beste maila batean euskaldunak alfabetatzerakoan korpus bat transmititu nahi dugun ala koherentzia-, kompetentzia- eta kontzientzia-prozesu integralago bat. Araza da korpusa soilik transmitituta ez dela ematen euskal hiztun izateko baliabide aski. Galdera honakoa da: zertan datza euskaldun izatea XXI. mendean? Hitz kopuru bat hartzea? Horregatik, hizkuntza-ekologiaren etika eta jakintza honek hezkuntza-prozesu askotarikoei begira lan asko du egiteko.

PATXI BAZTARRIKA. Gaiari jarraituz legitimazio etikoaren gaia azpimarratuko nuke. Herri honetan bagaude batzuk gure nor izatea euskarari lotuta sentitzen dugunak, euskaraz bizi nahi dugunak. Euskaraz bizi gara neurri handiago edo txikiagoan, eta euskaraz bizitzeko esku-bidea dugu, nahiz eta gero eskubide hori gauzatzeko arazoak sortzen diren.

Baina gu ez gara geu osorik edo partez euskaraz bizi ahal izatearekin konformatzen. Gainera, erdaldun elebakar diren gehienek ere euskaraz hitz egiten ikastea nahi dugu, eta euskararen erabilera gizarte-bizitzan areagotu, sustatu eta horren aldeko politika publikoak garatzea, pentsatzen dugulako euskararen erabilera areagotzea interes publikokoa eta sozialekoa dela. Bigarren parte horrek, jakina, justifikazio bat behar du. Hau da, nola esaten zaio euskaraz jakin gabe ere gu bezain euskal herritar den bati erdaldun elebakarra izateari utzi egin behar diola? Zergatik? Nola esplikatzen da hori? Nola ematen dira hori egiteko arrazoiak? Beste alde batetik, euskara erabiltzeko aukera izanda ere eguneko ordu gehienetan ia erabat edo batez ere erdaraz bizi denari zer dela-eta galde diezaiokegu bere hautuaz edo zer dela-eta eskatu hautua aldatzeko? Hor dago justifikazio etikoaren gorabehera.

Nire iritziz, kontu honetan onargarria den ideia pisuzkoena bizikidetzarena da, bizikidetzaren berdinkide eta armoniatsua. Askotan *Euskarak behar zaitu beraz egin ezazu euskaraz* moduko esamoldeak egiten dira. Bai, euskara hemengo hizkuntza propioa da, gu bakarrik garelako euskararen jabe eta guk aurrera ateratzen ez badugu ez duelako beste inork aterako; hamaika argumentu eman daiteke sentidu horretan. Baina uste dut askoz indartsuagoa dela beste honakoa: *Nik behar dut euskara, guk behar dugu euskara*, geu izan gaitzen nahi eta behar dugu gutariko askok euskara. Testuinguru horretan nirekin –gurekin– hemen bizi denak onartuko du sentimendu horrekin ez diodala inori eskatzen ezeri uko egiterik. Ez nago gaztelaniari uko egiteko, ezta gutxiagorik ere. Beraz, ez diot beste bati eskatuko halakorik. Baina eskatzen diot gizarte honetan ni neu ere, bera bezala, modu erosoan, inolako arazorik eta kalbariorik gabe bizi ahal izatea.

Horretarako, hemen bizi garenok bi hizkuntza horien jabe izan behar dugu. Hori bizikidetzarako beharrezkoa dela azaltzen jakin behar dugu. Eta gainera, euskal hiztunen komunitatea kapaz baldin bagara egiten duguna guretzat geurontzat erakargarri egiteko, erakarmen hori irradiatzeko kapaz izan gaitzke, euskarara jendea erakarri; eta asmatu beharko dugu elebakarrari esplikatzen euskaraz jabetzea dela berak bizikidetzari egin behar dion ekarpena. Modu erradikalagoan esanda, esplikatu beharko dugu ikuspegi etikotik, eta antolamendu sozial moduan, ez noski plano indibidualean, gure gizarte honetan elebakartasunaren aukera ez dela etikoki eta demokratikoki onargarria. Horrek ez du esan nahi gure artean elebakar diren erdaldunak *jipoitu* behar ditugunik, ezta gutxiagorik ere; planteatu behar ditugun gauzak erabat egingarriak eta errespetu osokoak izan behar dute. Baina, esplikatu beharko diegu eus-

**Kontua da nola
konbentzitu, nola
zabaldu hiztun-
kopurua. Alde
horretatik
hizkuntza-
ekologiaren
planteamendua,
edo etika berri
baten beharra
nola hedatu
daitekeen
planteatzen ari
gara.**

kararekiko pauso bat ematearekin ez dutela ezer galtzen, eta pauso hori eman behar dutela guztion arteko bizikidetzaren egokiagoa izan dadin. Hau da, printzipio etiko gisa kontua printzipio honetara eramatea: *Ez inposatu, ez eragotzi*. Inposizioa da beti hitz magikoa kontu honetan, baztergarria zalantzarik gabe, baina ahaztu gabe “eragozte” ere inposizioa dela.

BELEN URANGA. Ondo iruditzen bazaizue gaiak aldatuko dugu, hegemoniaren inguruan hitz egitea ondo lego keelako, akaso, euskara hegemonikoa izan daitekeen testuinguru horien inguruan.

IÑAKI MARTÍNEZ DE LUNA. Funtzio hegemonikoak eskuratzea ezinbestez negoziazio baten eskutik etorri beharko litzateke. Negoziatio horretarako, jakina, planteamendu etikoetatik abiatuta eskuzabaltasun handia eskatzen du hizkuntza hegemonikoen hiztunen aldetik. Horiek dugun egoerarekin ez dute ezer galtzen. Beraz, hizkuntza baten bizi-raupenerako hainbat funtzio hegemoniko izan behar ditu, egoeraren arabera eztabaidatu eta zehaztu beharko direnak.

Nik horretaz ez daukat konfiantza handirik momentu honetan. Soziolinguistikaz dagoen ezagutza-falta izugarria da gure artean. Hizkuntzak ukipen-egoeratan daudenen arteko oreka nola antolatu, gizarte sektore batzuk kalteturik atera ez daitezen, eta hizkuntza horiek guztiak aurrera egiteko modua izan dezaten lana eskatzen du, urtetako lan sendoa.

Baina kontuan izan behar da guk geuk egin behar dugula ahalegin hori. Hau da, hizkuntza hegemonikoetako hiztunek ez dute ahalegin hori egingo. Kontua da nola konbentzitu, nola zabaldu hiztun-kopurua. Alde horretatik hizkuntza-ekologiaren planteamendua, edo etika berri baten beharra nola hedatu daitekeen planteatzen ari gara.

Adibide modura kontatuko dut duela astebete “El País”-en argitaratutako kontu bat. Bertan, erdal hiztunek euskara berreskuratzearen aurrean zer balorazio egiten duten agerian jartzen zen: *“Ahora el euskara ostenta la primacía simbólica. Así todas las decisiones encaminadas a su uso se consideran normales. En cambio, cualquier intento si es que hay alguno, de colocar en pie de igualdad a ambas lenguas coloca al mundo del euskara en un grito. Hace unos meses el profesor de la universidad, Lovaina Philippe Van Paris al ser preguntado sobre la conve..., convivencia lingüística en Bélgica decía: En la mayoría de los encuentros entre flamencos y valones se habla francés. Este pequeño proceso que nace de la amabilidad, eta hori da gure artean dagoena, tiende a llevar a la agonía de las lenguas más débiles, a la agonía a las lenguas más débiles. La amabilidad de la gente que quiere comunicarse entre sí lleva al exterminio de las lenguas”*.

Honaino irakasle horrek esaten zuena. Jarraitzen du idazleak (Julio Gutierrez): *“Lo sostenido por nuestro profesor, la teoría del maleducado como salvaguarda de la lengua podríamos decir ha hecho fortuna en estos lares donde no es raro escuchar palabras parecidas. Se trataría, en definitiva, de ser un grosero para ser un buen euskaltzale”*.

Jakina, halako planteamenduarekin, nola egin aurrera? Ezinenezkoa da. Erantsi behar diogu horri euskaldunok ez dugula auto-estima oso altua. Denok ezagutzen dugu adibidez TELP-en planteamendua³, hau da, gure izaera agerian usteko ahaleginak bultzatzera laguntzen duena. Hori gainera patxadaz, modu atseginean, baina hizkuntza hegemonikoetakoek gaizki hartzen dituzte ahalegin horiek. Beraz, hizkuntza hegemonikoetako hiztunek ez badira planteamendu etiko edo ekologiko horiekin kutsatzen jai dugu. Jakin beharrekoa da nola ekin behar zaion lan horri, jakinik gainera lan hori guri dagokigula.

JON SARASUA. Nik uste dut ez dela lehentasunezkoa eztabaida honetan euskara lurralde-hegemonia edukiko duen garaiaz pentsatzea. Aldiz, lehen esan dudan bezala, prozesu bat jarri behar da abian, gai hori politikoki lantzeko baldintzak sor daitezten.

Baina, metaforikoki hartuta lurralde edo gune hegemonikoak, sortzearen inguruan bai. Iruditzen zait honek akaso, debatea sor dezakeela gure artean.

Har dezagun unibertsitatea, esate baterako EHU-UPV eta ikusi dezagun zein den bere dinamika, euskal adarrek zer funtzio betetzen duten, nolako potentziala duten, mugak non dituzten. Gaur egungo belaunaldi berriak nola datozen begiratzuz gero, kezkatzeko gai bat da belaunaldi berrien hizkuntza-atxikimenduekiko jarrera berria, likidoa-goia eta abar, interesgarria dena baina ondo kudeatu beharrekoa. Ikusirik indikadoreak nola datozen, hurrengo hamarkadetako desafioak zein diren galdetu behar da. Adibidez, goi mailako hezkuntzaren mailan. Euskal unibertsitate bat, euskal unibertso, gizarte ekimeneko euskal unibertsitate bat euskararen hegemonian ardaztuko dena sortuko dugu, bai edo ez? Sartzen gara abentura horretan edo ez? Hau da, ikusi beharko dugu zein diren hurrengo estrategiak hiztun komunitatearen koiuntura honetan, orain dela 50 urte ikastolen mugimendua sortu zen bezala, eta gero EITB sortu zen bezala, eta abar. Zein dira hurrengo pausoak? Zenbateraino behar ditugu euskaltasunean ardaztutako intentsitate handiko guneak edo sinesten dugu intentsitate baxuko guneetan eta intentsitate baxuko gune elebidunetan, non euskara intentsitate baxukoago izatea nahikoa izan litekeen. Adibidez, unibertsitate-esparruan eroso al gaude

**Pentsatzea
euskararen
arnasguneak-edo
euskal lurralde
osoan zabaldu
daitezkeela
egingarri denetik
urrun dago. Nire
iritziz, ez da hori
kontua,
hizkuntza baten
erabilera modu
nagusian
lehenestea baizik,
hainbat
zirkunstantzian.**

euskal adarrak edukita UPVen, adibidez? Adibide bat da. Esango nuke estrategien produkzioa tratatuta daukagula. Uste dut horiek direla orain datozkigun galderak, eta galdera delikatuak direla.

BELEN URANGA. Ados, eta esate beterako Nola indartu UEMA (Udallerri Euskaldunen Mankomunitatea)? Hor badago hizkuntza-ekologiak ondo sendotu dezakeen aukera bat. Benetan euskarak funtzio nagusiak izango du, dituen lurraldeak sendotzea alde horretatik, ea posible den.

PATXI BAZTARRIKA. Terminologiari buruz aipamen bat egin nahi nuke. UEMAre eta euskararen arnasgunearen gaian sartu aurretik.

Niri ez zait gustatzen *hegemonia* hitza kontu honetan, esango dut zergatik. Uste dut hizkuntza kontuan, are gehiago hizkuntza-aniztasunaz eta hizkuntza-ekologiaz ari garenean, gaintitu beharreko paradigma dela hizkuntza-hegemoniarena. Hegemoniaz hitz egiterakoan botere-kontuaz ari gara baita hizkuntzen harremanetan ere, era bateko eta beste aginteez eman diete indarra hizkuntza batzuei eta kendu beste batzuei. Beraz, uste dut gaintitu behar den paradigma dela hegemoniarena, eta baita elebakartasunaren paradigma ere, bai hegemoniaren jabe direnen aldetik, baita ere menpeko izanik hegemonia nahiko luketenen aldetik: hegemonia dominatzailearen eta aspirantearen arteko konfrontazioa, aginte makila eskuz aldatzearena da hizkuntza aniztasunaren balioaren ikuspegitik gaintitu beharrekoa. Paradigma baliozkoa, berria, eleaniztasunaren kudeaketa iraunkorra eta demokratikoa egitea da.

Nolanahi ere, eta kontraesankorra badirudi ere, hegemonia gaintitzeko behar dira hizkuntza ezberdinen gune hegemonikoak, euskarak ere nahitaez behar ditu. Alde horretatik ez litzateke txarra izango aurkitzea termino bat hegemonia hitza erabili gabe euskararen erabilera nagusi izango den horretaz aritzeko, baita zenbat tokitan erabilera esklusiboaz ari bagara ere.

Hori esanda, gune hegemonikoaren gaiarekin lotuta bi ideia emango nituzke. Pentsatzea euskararen arnasguneak-edo euskal lurralde osoan zabaldu daitezkeela egingarri denetik urrun dago. Nire iritziz, ez da hori kontua, hizkuntza baten erabilera modu nagusian lehenestea baizik, hainbat zirkunstantzian. Uste dut soziolinguistikaren arloan aspalditik argi dagoen zerbait dela hori. Komeni da gogoratzea 1982an *Euskararen Legea* onartu zenean artikulua batek hain zuzen esaten zuela, egoera soziolinguistikoen arabera, administrazio lokal hainbatek, erabaki zezaketela euskara hutsean funtzionatzea. Hori zen zehazki 8.3. artikulua. Auzitegi Konstituzionalak 3. apartatu hori jo zuen ez-konstituzionalizat.

Honekin esan nahi dut, eztabaida edo ikuspegi hori mahai gainean egon aspalditik dagoela. Arnasguneak behar direla? Dударik gabe. Behar direla espazio fisikoetan? Udal herri jakinetan? Bai. Behar direla funtzio jakinetan? Bai. Baina horren aplikazioa oso gauza nahasia izango dela gure kasuan? Hori ere, seguru aski, bai. Zergatik?

Guk geuk gutxienez elebidun izanik, funtzio batzuetarako eta segun eta norekin eta non hizkuntza bat edo bestea erabili dezakegu. Gure errealitate soziolinguistikoa askotarikoa izateak eta geure euskara-gaitasuna ere neurri diferentekoa izateak, batak eta besteak baldintzatuko dute funtzionalki han edo hemen, honetarako edo hartarako, honekin edo harekin, erabiltzea bata ala bestea.

Baina, euskarari testuinguru zehatzetan funtzio nagusiak bermatzea ez dagoela aniztasunaren kontra espikatu behar da. Aniztasunaren aurka egongo litzateke baldin eta herritarren eskubideak aldatuko balira horrekin. Baina, Azpeitian esate baterako, noren hizkuntza-eskubidea baztertuko da udalak bere ohiko eta eguneroko hizkuntza normala euskara badu? Hori ez da hizkuntza-aniztasunaren kontrako praktika baizik eta irauteko baldintza betetzea. Mitxelenak aipatzen zuen euskarak bere tokia aurkitu behar duela hizkuntzen artean, baina iraupena eta hazkuntza segurtatzeko behar adinako tokia. Jakina, irauteko euskal hiztun garenok eguneroko hizkuntza ohikotzat behar dugu euskara. Azken batean daukagun arriskua da, hazkunderan arreta jarrita gaude larik —eta ez dugu arreta hori galdu behar, hazten jarraitzea beharrezkoa baita— ez bermatzea gure eguneroko hizkuntza naturala eta normala, ahalik eta osoena, euskara bera izatea.

Eta zer ari da gertatzen? Ba, inoiz baino euskara dakiten herritar gehiago daudela azken hamarkada hauetako aurrerapenekin, inoiz baino herritar gehiagok duela euskara bigarren hizkuntza modura. Etor-kizunean ere horrela izango dela. Baina atzera joan gaitezke euskara lehen hizkuntza modura duten herritarren kopuruari dagokionez. Horrela balitz bere bizi-indarra oso ahula izango litzateke, eta hor dago, nik uste dut, daukagun arrisku handietariko bat, etorkizun hurbilera begira.

JON SARASUA. Bat nator esandakoaren parte handi batekin, baina iruditzen zait paradigma osatu behar dela. *Normal* hitza erabiltzerakoan —euskalduna hiritar *normala*, bizikidetzatza *normala*— hizkuntza hautu modura lotzearekin ulertzen dut: *nik euskara hautatu dut, nik erdara hautatu dut*. Ikuspegi hori behar dugu irudikapen bezala, baina ez dakit hortik joango diren kontuak. Uste dut zentzu linguistikoan ez garela oso hiritar *normalak*, eta etorkizuneko belaunaldiarentzat ere normalta-

**Uste dut
elkarbizitza-
paradigma
horrekin batera
komunitate-
estrategiak behar
ditugula. Guneak
sortu behar
ditugu,
intentsitate
handiko
ahalmen-guneak,
nolabait botere-
guneak, gizarte-
guneak zaindu,
elkartegintza
zaindu.**

sunaren paradigma horrek zuloak izango ditu. Euskalduna izatea ez da hain *normala* izango, ahalegina egin beharko da, hautuak egin beharko dira, azken finean euskaraz kontsumitzea, erdaraz kontsumitzeko baino aukera gutxiago dagoelako. Nire irudiz, hautu hori egin dezagun nahimen hori elikatzeko, hiritar *oso estandarrak ez izate horretan* bizi ahal izan dezagun, talde-igurtziaren edota komunitate-igurtziaren balio erantsi bat ematen diogu hainbat zirkuituren bidez, eta aurrera ere balio erantsia nolabait eman beharko diogu.

Beraz, paradigma horretan izan gaitezke irudikatu duzun *gizaki normalez* osaturiko gizarte *normal* bat, non elebitasun orekatu moduko bat ona dela pentsatzen den. Borondate onekoa da baina ez dut uste gure errealitatea horrelakoa denik edota horretara goazenik. Horregatik hiztunak aktibatu behar dira aktibatzen direna baino gehiago, gure komunitate-igurtzia garatzeko. *Normaltasun* horretan ez garelako izango izan behar dugun bezain indartsuak. Uste dut horren sintomak igartzen hasi garela, normalizazio-fikzioak ez du funtzionatu ondoegi.

Esate baterako, lana egiten dudan Euskal Herriko Fakultate euskaldun bakarrean, non langile, ikasle eta irakasleek euskaraz funtzionatzen duten, eta euskaratik funtzionatzen lekuan 20 urteko hogeita hamar ikasleko nire ikasgelan, esate baterako, euskararen erabilera erortzen ari da modu kezagarrian. Pertsona horien eta euren seme-alaben etorkizuna *normaltasun hipotesian* irudikatzen badugu, uste dut ez garela konturatzen ze bide jorratu behar ditugun eta *normaltasun* horretan desabantaila handiak ditugula.

Koldo Izagirrek, Odriozolak eta batzuek seinalatzen duten moduan, uste baino arrakalago gaude barrutik, arrazoi parte bat badago hor, eta nire ustez balizko normaltasun-paradigma batek ez gaitu ateratzen aurrera. Behar dugu ikuspegi hori, baina partziala da. Horren aurrean nola erantzun? Itzeleko tresna politikoen bila joatea, goitik behera planifikatzeko, identitate bat ezartzeko? Ni ez noa horretara. Baina ez da nahikoa ere *normaltasunaren* paradigma, elkarbizitza baketsuaren paradigma bat soilik. Uste dut elkarbizitza-paradigma horrekin batera komunitate-estrategiak behar ditugula. Guneak sortu behar ditugu, intentsitate handiko ahalmen-guneak, nolabait botere-guneak, gizarte-guneak zaindu, elkartegintza zaindu. Hori da faltan botatzen dudana diskurtso honetan, ikusten baitut normaltasunaren paradigma horrek ez duela funtzionatzen, eta antzematen dudalako hurrengo belaunaldietan ere hala izango dela.

IÑAKI MARTÍNEZ DE LUNA. Asumitu beharreko kontua da gu-

txiengo guztiek beti dutela aurrera egiteko zailtasun handia, gurean bezala. Beraz, ados. Inoiz ez gara *normalak* izango. Asumitu behar dugu txikiak garela eta, horregatik, estrategia propioak, bereziak eta saiaturgoak garatu beharko ditugu. Trantsizio garaian uste genuen euskara irakaste hutsarekin dena irabazita zegoela. Hori oso planteamendu hedatua zen. Euskalgintzan, gaur egun, oso jende prestatuta eta baliotsua dago, baina antolamenduaren aldetik, komunitate bezala planteamendu egokiago batzuk garatzea falta zaigu, estrategia berriak diseinatzea, harremanak bideratzea. Adibidez, nola lortuko dugu mezu edo planteamendu berri bat hedatzea? Hor, euskararen inguruko komunikazioan ez dago, denok onartzen dugun eragile nagusi, potenterik. Duela gutxi adibidez Kontseiluak eta Behatokiak kaleratu zuten mezua oso planteamendu egokiek egin zuten, nik uste. Mezuak badoaz doitzen eta egokitzen, baina ez dago interlokutore indartsurik gizarte osoak onartuko duenik. Horretara heldu behar dugu, bestela ez gara hizkuntza-planteamendu berri batekin erdal gizarteko sektoretara iritsiko. Euskararen inguruko albisteak Argian eta Berrian gelditzen diren neurrian, jai dugu. Orduan, hor bai, bat nator Jonek esaten duenarekin. Komunitatetik abiatuta beste egituraketa-mota bat, beste eragile batzuk, baina jakitun izanda beti txikiak izango garela.

PATXI BAZTARRIKA. Txikiaren balioaz hitz egitea gustatzen zaigu, baina txikiaren ahulezi saihets-ezinak diren horiez ere hitz egin beharko genuke. Eta txikiak izaten ikasi. Fishman-i elkarrizketa bat oso interes handikoa egin zion Xabier Erizek orain dela hamar-dozena bat urte, eta han kontu honetaz ari zirela Fishmanek gutxi gorabehera horrelako zerbait esaten zuen: *“hizkuntza minorizatuetaoek beti esaten dute handi horien abiada hartu eta joango bagina, gu ere helmugara iritsiko ginatekeela”*. Eta Fishmanek berak gehitzen zuen *“arazoa da ezin zarela inoiz abiada horretan joan, ezinezkoa da”*. Horregatik, jakina, balio erantsia behar dugu. Behartuta gaude. Zergatik? Besteak beste, elebitasunaren alde jokatzen dugunez, hautatzeko gaitasuna eta aukera dauzkagulako. Hautatze horretan, euskaraz aritze horri etekinen bat ateratzen diogun neurrian indartuko dugu geure izate hori. Eta hor, beste askok bezala pentsatzen dut zenbat eta kopia gutxiago, eta sorkuntza propio gehiago egin, orduan eta hobeto.

JON SARASUA. Bukatzeko, azpimarratuko nuke hemen aipaturikoak osagarriak direla eta ez antagonikoak. Bateragarriak izan arren, momentu batzuetan egon gaitzke pauso batzuen aurrean eta diskurtsotan

jartzen dugun pisuaren arabera hautu desberdinak egiten. Adibidez, unibertsiteate *normal* batekin ondo goaz? edo unibertsiteate *anormal* bat behar dugu? Akaso nire aldartea gehiago izango litzateke *unibertsiteate anormal* bat sortzearen aldekoa, garai batean, orain dela 50 bat urte eskola *anormal* batzuk sortu zituzten bezala, ikastolen garaian. Esan liteke ez gaudela ikastolen sorrerako garaian, baina erantzungo nuke metaforikoki, ikastolen sorrerako garaietan bezala, gaur egun ere gure komunitatean badagoela jaso, sortu eta jarraitzeko sen hori.

BELEN URANGA. Azken ideia horrekin, bada emango diogu amaiera mahai-inguru honi. Izan dadila irakurle guztientzat lanean jarraitzeko pizgarri. Mila esker guztiei. ●

OHARRAK

1. Artikulu hau 2011ko uztailaren 8an U.P.V./E.H.U.ren XXX Uda Ikastaroak/XXIII Europar Ikastaroak egitarauaren barruan Soziolinguistika Klusterrak antolatutako *Hizkuntza-ekologia: teoritik praktikara* ikastaroan egindako mahai-inguruan oinarritzen da. Ikus <http://www.soziolinguistika.org/eu/ehuikastaroa>
2. Belen Uranga Soziolinguistika Klusterreko teknikariak gidatu zuen mahai-ingurua.
3. TELP (Taller d'Espai Lingüístic Personal). Ferran Suay-k eta Gemma Sangines-ek norberaren hizkuntza portaeren eta ohituren kontzientzia hartzera laguntzen duten tailerrak sortu zituzten. Esperientzia Valentzian abiatu eta Katalunian zabaldu da. Euskal Herrian ere bere bidea egiten ari da.